

RECAÎ-ZÂDE MAHMUT EKREM'İN "NEFRÎN" VE TEVFİK FİKRET'İN "SİS" ADLI ŞİİRLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Mahfuz ZARİÇ

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Doktora Programı

Öz

Bu çalışmada II. Abdülhamit yönetiminin, Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinin iki büyük şairi tarafından nasıl izikleştirildiğini inceleyeceğiz. Bu amaçla Recaî-zâde Mahmut Ekrem'in "Nefrîn" ve Tevfik Fikret'in "Sis" isimli şiirlerini içerik, üslup ve şekil özellikleri açısından karşılaştırmalı olarak inceleyeceğiz; mizaçları ve mensup oldukları kuşakları farklı olan bu iki şairin aynı konuyu ele alış biçimlerindeki benzerlik ve farklılıkları değerlendireceğiz.

Anahtar sözcükler: Şiir • tema • üslup • "Sis" • "Nefrîn" • Recaî-zâde Mahmut Ekrem • Tevfik Fikret

A COMPARATIVE STUDY ON THE POEMS OF RECAÎ-ZÂDE MAHMUT EKREM AND TEVFİK FİKRET NAMED "NEFRÎN" AND "SİS"

Abstract

In this study we will investigate how poetized the reign of Abdülhamit by two great poets of Tanzimat and Servet-i Fünûn literary periods. For this purpose, we will review and compare the Recaî-zâde Mahmut Ekrem and T. Ferret's poems named "Nefrîn" and "Sis" in terms of their contents, styles and stylistic features. Tevfik Fikret and Recaî-zâde Mahmut Ekrem are two important poets of their generations. We will show by this study the subjects, themes, spaces in their poets with the poetic similarities and differences.

Key words: Poem • theme • stylistic • "Sis" • "Nefrîn" • Recaî-zade Mahmut Ekrem • Tevfik Fikret

Giriş

II. Abdülhamit'in Kanun-i Esasi'nin ikinci kez ilanı ile tahta geçmesi Osmanlı Devletinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Abdülhamit, istibdat olarak da adlandırılan otuz üç yıllık yönetimi süresince devletin varlığını sürdürmeye yönelik bir denge siyaseti yürütmüşse de gerek döneminde gerekse daha sonraki dönemlerde genellikle birbirine zıt iki uç noktadan değerlendirilmiş; bir kesim tarafından evliya mertebesinde gösterilirken diğer bir kesim tarafından baskıcı bir diktatör olarak anlatılmıştır.

II. Abdülhamit döneminin uygulamalarını lanete varan bir tenkitle şiirleştiren dönemin en çok bilinen iki siması, "1880 senelerinden sonra yetişenlerle kendi devri arasında birleştirici çizgi olup Servet-i Fünun gençlerini toplayan" Recaî-zâde Mahmut Ekrem (Tanpınar, 1997, s. 475)

(1847-1914) ve Tevfik Fikret (1867-1915)'tir. II. Kuşak Tanzimat ve Servet-i Fünun gibi iki edebi dönemin en önemli temsilcilerinden olan Recaî-zâde Mahmut Ekrem ve Ekrem'in edebiyat sahasındaki yenilik umutlarını sürdürecektir olan Fikret'in "**Nefrîn**" ve "**Sis**" adlı şiirleri istibdatı ve yönetimin merkezi olması dolayısıyla İstanbul'u konu edinmektedir. İstibdat zamanı olarak nitelendirilen süreç, bu yazıda birer şiirlerini inceleyeceğimiz iki şairi aynı zamanda birbirine de bağlamıştır. Abdülhak Şinasi Hisar, Haftalık Edebi Musahabe'lerinden birinde bu durumu şöyle açıklar:

"Recaizade Ekrem üç sene Galatasaray Sultanisi'nde ve sekiz sene Mektebi Mülkiye'de tedrisatı, yeniliği ve ciddiliği ile talebesine mühim bir tesir icra etmişti. Esasen gençliğin akıllanmasından korkan o istibdat zamanında, mektepten çıkarılmasına da, bu hocanın talebesine yaptığı görülen büyük tesir sebep olmuştu. Tevfik Fikret gibi birçokları ona, gençliklerinde duydukları bir hürmet hatırası ile merbut kaldılar. (Milliyet 1931)" (Hisar, 2009, s. 170)

Bu makalede "**Nefrîn**" ve "**Sis**" adlı şiirler sırasıyla -şiir teknikleri ve estetik değerlerinden ziyade- "konuları, konuların şairler tarafından izikleştirilme biçimi, şairlerin mekânı ele alışları, şiirlerdeki tipler, şiirlerin üslup özellikleri ve şiirlerin ideolojik yapıları" açılarından başka bir deyişle muhtevaları ve muhtevayı işleyişleri bakımlarından karşılaştırmalı olarak incelenecektir.*

İlk başlarda sadece farklı milletlerin edebi ürünlerinin birbirlerine etkilerinin incelenmesi olarak uygulanan Karşılaştırmalı Edebiyatın ilgi alanı ve sınırları günümüzde hayli farklılaşmıştır. (Enginün, 1999, s. 1-21) Bilindiği gibi günümüzde edebi eserlerdeki "konular, temalar, tipler, üslup özellikleri" gibi unsurlar da Karşılaştırmalı Edebiyatın ilgi sahaları arasında bulunmaktadır. (Aytaç, 2003, s. 87)

1. ŞİİRLERDEKİ İÇERİK UNSURLARI

1.1. ŞİİRLERDEKİ KONULAR

Şiirlerinin başlıca konuları, "aşk" ve "tabiat" olan Recaî-zâde Mahmut Ekrem (Akyüz, 1995, s. 51) "**Nefrîn**"de II. Abdülhamit döneminin baskı ve uygulamalarını yani istibdatı konu edinmiştir. Dörder mısralık elli dokuz bent ve bir o kadar beyitten oluşan "**Nefrîn**", hacim bakımından "uzun şiir" olarak nitelendirilebilir. Recaî-zâde Mahmut Ekrem tarafından "*Devr-i menhus-ı istibdada ait*

* Bu incelemede "Nefrîn" şiiri "Parlatır, İ.; Çetin, N.; Sazyek, H. (1997) Recaî-zade Mahmut Ekrem Bütün Eserleri II, İstanbul: M.E.B."; "Sis" şiiri ise "Parlatır, İ.; Çetin, N. (2004) Tevfik Fikret Bütün Şiirleri, Ankara: TDK Yayınları" künyeli eserlerden alınmıştır.

olarak 1310 senesinde yazılmıştır.” (Parlatır vd.1997, s. 447) ibaresi konulan **“Nefrîn”**in anlaşılması için şiirin yazıldığı ve yayımlandığı döneme bakmakta fayda vardır:

*“II. Meşrutiyet'in yarattığı umut ışığı fazla uzun sürmez. İttihat ve Terakkî'nin attığı yanlış adımlar ve ülkenin içine düştüğü karanlık ortam onu yeniden derin bir üzüntüye sürükler. Bu düşünce ve duygular içinde 20 yıl önce yazdığı **“Nefrîn”** adlı uzun manzumesini Musavver Muhit (C.2, No:15-37) adlı dergide yayımlamaya başlar.”* (Parlatır, 2004, s. 18)

*“**“Nefrîn”**, 'Ekrem'in ölümünden sonra bastırıldı.' diye bilinir. Oysa şair, sağlığında bu şiirden değişik parçaları 'Musavver Muhit' adlı dergide yayımlamıştı. Bu da şöyle olur: 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilânı onu çok sevindirir. Geçmişteki günlere lanet eder. Bu duyguları dile getirmek için, adı geçen dergide 'Ne Düşünüyor Ne Hissediyorum' adlı uzun bir yazı yazar (Musavver Muhit, II. C. No: 13/37). İşte bu yazının içine, geçmişteki kara günler için yazdığı nefret dolu şiirleri yer yer serpiştirir. Ölümünden sonra ise oğlu Ercüment Ekrem, bu uzun manzumeyi kendine göre düzenler, küçük bir kitapçık olarak yayımlar.”* (Parlatır, 2004, s. 54)

Recaî-zâde Mahmut Ekrem'in burada sözü edilen **“Ne düşünüyor Ne Hissediyorum”** başlıklı yazısı Musavver Muhit mecmuası tarafından II. Meşrutiyetin ilanının ilk yıl dönümü dolayısıyla yaptığı soruşturmaya verilen cevaplardan birisidir.[†] Dergi, aralarında Ahmet Haşim, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahid, Yakup Kadri ve Hamdullah Suphi'nin de bulunduğu şair ve yazarlara, Meşrutiyet'in ilanının ilk gününe ait hissiyatını sorar; yazarlardan mektup şeklinde birer cevap ister. Meşrutiyet'in ilanının üzerinden geçen bir yıllık süre içerisinde Avusturya Bosna-Hersek'i işgal etmiş; Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu moral çöküntüsü içinde Osmanlı'nın birlik ve bütünlüğünün sürdürülmesi amacıyla yapılan çalışmalardan birisi de Musavver Muhit'in bu özel sayıdır. Diğer yazar ve şairlerin çoğu gibi Recaî-zâde Mahmut Ekrem'in soruşturmaya verdiği bir kısmı manzum bir kısmı mensur olan cevapta da Meşrutiyet'in ilanının ilk gününe ait hâkim duygular hayret ve tereddüttür. (Çakır, 2008, s. 86-88)

Aynı konuyu, istibdadı, ele alan **“Sis”**ten önce yazılmış olmasına rağmen ondan sonra yayımlanan **“Nefrîn”**in altında 1310 (M. 1894/1895) tarihi bulunmaktadır. Tevfik Fikret'in **“Sis”** adlı şiirinin altında ise 18 Şubat,1317 (M. 3 Mart 1902) tarihi bulunmaktadır. Aralarında hoca-öğrenci; öncü-takipçi ilişkisi bulunan bu iki şairin aynı konuyu -istibdat rejimini- ele aldıkları bu iki

[†] Musavver Muhit yetkililerinin devrin önde gelen şair ve yazarlarının Kanun-i Esasî'nin ikinci kez ilanının ilk yıl dönümü münasebetiyle yaptığı soruşturmaya verilen cevaplar Ömer Çakır'ın (2008) **“Devrin Edebiyatçıları II. Meşrutiyet'in İlânı Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri”** (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 18) başlıklı yazısında etraflıca ele alınmıştır.

şiiirin yazılışları arasında yaklaşık yedi yıllık bir zaman aralığı vardır. "Nefrîn" in şairi, edebiyat hocası Recaî-zâde Mahmut Ekrem'in sanatında teorisyenlik yönü ağır basarken, edebiyatın Batılılaşması yolunda bir mirasçı olan Tevfik Fikret'in şiirini de etkileyen ressamlığı ve içe dönmüş, kapanmış sıkıntılı şair mizacı dikkat çekmektedir.

1.2.ŞİİRLERDEKİ İZLEKLER

Meşrutiyetten önce yazılan, Meşrutiyet sonrası oluşan özgürlük ve güven havasında yeniden düzenlenerek yayımlanan ve son olarak oğlu tarafından yeniden tertip edilen "Nefrîn" şiirinin izleği, bir ana örge/ leitmotiv olarak tekrar edilen "hürriyet" kavramı etrafında şekillenmiştir. Şaire göre, bütün umutsuzluklara rağmen bir gün hürriyetin gelmesiyle zulüm sona erecektir. Şiirin düşünce zeminini "meşrutiyet rejimi" oluşturmaktadır. Öncelikle millet "içine düştüğü hâli" görecek; ardından "hâkimiyeti milliye" sağlanacaktır.

*"Hâlâ zavallı devletimiz ihtizârda,
Dîn-i mübîn ü şer'-i güzîn iğbirarda
Osmanlılık hacâlet ile ihmîrârda
Millet ne eylesin ki fakîr, inkisârda..."*

diyen şair adeta çırpınır, haykırır. Şair, devletteki çöküşün sorumlularına defalarca lanet okur. Şair, "can çekişen devlete, gücendirilmiş dine ve yasalara; Osmanlılık düşüncesinin aldığı yaralara ve milletin içine düştüğü zorluklara" dikkati çeker.

"Nefrîn"de izikleştirilen belli başlı konu ve durumlar şunlardır: Osmanlının eski, güçlü dönemleri, anlatılan zamanda içine düşülen zor durum, gözyaşı döken anneler, vatanın perişanlığı; yanlış dış politik manevralar, savaş ve barış kararları; yönetimde emaneti ehline vermemek, öte yanda hamiyet ehlinin düştüğü zor durumlar, rüşvet, haksız maddi güç ve makam elde etmeler; cellât, akrep, lâin ve yuva yıkan casusluk sistemi; casusluk sisteminin neticesi olan zulüm düzeni: söz tutmama, haydutluk, kanunu ihmal etmek, iftiralar, kalleşlik ve sansür; memlekette estirilen korku havası, aydınların yurt dışına kaçma arzusu, milletteki umutsuzluğu besleyen çaresizlik, kötü yönetimden kaynaklanan toplumsal ve siyasî ahlakî çöküntü; yönetenler tarafından dalkavukluğun teşviki, dalkavukluğun oluşturduğu tahribat, halkın yoksulluğu, devleti

kötü yönetenlerin israfları, baskıcı yönetimden kaynaklanan esaret, toplumun içine sürüklendiği zillet hali, her türlü maddi ve manevi çöküntüler; devleti idare edenlerin Avrupalıya karşı imtiyaz sağlayıcı davranışları, Avrupalının Osmanlıyı parçalama niyetleri, yönetimin içinde çöreklenmiş; devlet imkânlarını gasp edenler ve menfaat devşirenler.

Bu manzara karşısında ümitsizliğe düşen şair,

"Bir ses gelir kulağıma bang-i ceres gibi,

Bir söz mırıldanır durur: "Ümmîdi kes!" gibi..." der.

Bu durumu defalarca tekrar eden şair nihayetinde "Hürriyet"e ermek umudu ile "Lanet"e seslenir:

"Seyl ol da yık kılâ'ını zalâm-ı nekbetin

Berk ol da yağ rü'süne ehl-i şekâvetin" der.

Öfkesi biraz yatışınca da Allah'a yakaran şair:

"Kalsın bu gamlı hâtıralar cümleten hayâl!

Pâmâl-i kahr olup hâs u hâşâk-ı bî-meâl,

...Ey Kâ'be, ey Huda evi, ey ravza-i Nebi! ..."

Tevfik Fikret'in "Sis" şiirinde izikleştirilen belli başlı konu ve durumlar ise sis ile sembolleştirilen istibdat, korku iklimi; zulüm sahası, ihtişamın beşiği ve mezarı, lânetin zehirli suyunu yapısına katmış katil kuleleri olan şehir İstanbul ve sadece kılığı insan olan kişilerdir. Burada Fikret'in oluşturduğu imajlar aynı zamanda daha önce Recâî-zâde Mahmut Ekrem'in işaret ettiği hayalî güzelliklerin de bir yönünü oluşturmaktadır.

Bir yanda yurt dışına kaçmaması için Sultan Abdülhamit tarafından hava değişimi adı altında sürgüne gönderilen Recaî-zâde Mahmut Ekrem, diğer yanda Sultan Abdülhamit tarafından yine göz hapsine aldırılan ve 1901'den sonra inziva düşüncesiyle Robert Kolej'in yamacında Aşıyan'ına kapanan Tevfik Fikret. İkisi de bu şiirlerinde, yönetimi ve insanıyla perişan haldeki Osmanlı'nın görünümünü gözler önüne serer. Tevfik Fikret "Sis"te:

*"Milyonla barındırdığın ecdâd arasından,
Kaç nasiye vardır çıkacak pâk ü dırahşan;...
Ey mîdelerin zehr-i tekazâsı önünde
Her zilleti bel'eyleyen efvâh-ı kadide,"*

dizeleriyle suçlular listesine hemen hemen bütün İstanbul'u dâhil eder. Recaî-zâde Mahmut Ekrem'in Nefrîn şiirinde ise halk daha çok mağdur konumundadır. Gerçi Ekrem, kurtuluş için umut bağladığı halkı "cîfeye üş(üş)müş megese" (leşe üşüşmüş sineğe) benzetmekten de çekinmez.

Tevfik Fikret, "Sis"te sansür ve istibdatı "Ey seyf ü kalem, ey iki mahkûm-ı siyâsî," mısralarıyla dile getirir. Kalem bilindiği gibi gazeteci, yazar, şair, bürokrat ve memurlar sınıfı; seyf ise askerler. Baskı altındaki iki zümre de birer siyasi mahkûma benzetilir. İstibdadın ikinci belirleyici unsuru casusluk/ jurnal ise şiirin bizatihi yazılış anına Tevfik Fikret'in evinin önünde gözcülük etmiştir:

"O sıralarda bir polis her gün evini gözaltında bulunduruyormuş. Rutubetli bir Şubat günü sis denize olanca kesafeti ile çökmüş. Akşama kadar suların üstünden sıyrılamamış. Polisin duvarı ile sisin duvarı arasında kalan şair, o gün bütün bir devri bütün dertleriyle duymuş." [Ruşen Eşref'ten aktaran: Parlatır, 2004, s. 71]

Recaî-zâde Mahmut Ekrem de "Nefrîn"de asker üzerine uygulanan baskıya değinir. "Tevhidine kumandanların ettiler kıyam;" mısrasıyla tarihe not düşer; "Sürür ulüvv-câh ü celâletle pây-bûs / Mukbil kemâl-i izz ü sa'âdetle câblûs" mısralarıyla ayak öpen menfaat odaklarının sürdürdüğü hayatı, kazandıkları makamları ve izzetleri anlatır.

Tevfik Fikret de şiirinde ayak öpen menfaatçilerin maddi refah ve menfaatlere karşılık feda ettikleri namuslarına, kazanç elde etmek gibi niyetlerine tenkitle işaret eder. “*Ey cevfi esâtîre düşen hâtıra; nâmus,/ Ey kible-i ikbâle çıkan yol: reh-i pâbûs,*” demekle onların içyüzlerini gözler önüne serer.

İki şairin de doğrudan veya dolaylı olarak eleştirdiği ortak payda otuz üç yıllık, zor bir idareci olan Sultan Abdülhamit’tir. Recaî-zâde Mahmut Ekrem eleştirilerini daha çok milletin ıstıraplarına dayandırırken Tevfik Fikret, Recaî-zâde Mahmut Ekrem’e kıyasla daha ferdi bir duruş ve duyuş sergilemektedir.

Recaî-zâde Mahmut Ekrem’in milleti adına şiirindeki son arzuları; milli hâkimiyet, tebaya adaletle hükmedilmesi, kötülerden intikam alınması, devlete düzen/ dirlik getirilmesi kısacası “kurtuluş” yani “meşrutiyet istemek” olur:

*“Kalsın sizin sıyânetinizde bu gülsitân,
Olsun sizin himâyetinizde bu âşiyân,
Dursun sizin şebabetinizde bu âsitân,
Bulsun necatı himmetinizle bu hanedan,*

*Etsin o dîn ü devleti feyziyle kâm-rân,
Millet de eylesin anı sa'yıyla câvidân!*

*Hürmetle hâkimiyet-i milliyeye tamâm,
Alsın adaletiyle eşirrâdan intikam,
Versin umûr-ı devlete hakkıyla intizâm,
Olsun zamanlarında bütün müsterih enam,*

*Yapsın ne varsa geçmek için hep bu inhizâm
Kılsın ulüvv-i şân ile te 'yîd-i nîk-nâm!”*

Ümitsizliğe kapılan Recaî-zâde Mahmut Ekrem, "*Âti vahimdir, o da gayet karîbdir;*" der. Recaî-zâde Mahmut Ekrem gibi Tefvik Fikret de ümitsizliğe düşmüştür. Dönemin şartları, şairin aldığı eğitim, içinde yetiştiği çevresi, çalıştığı kurumlar, inatlaşma-kutuplaşma doğuran münakaşalar neticesinde din gibi tarih ile de barışık kalamayan, "*Ölmüş gibi dalgın uyuyan tûde-i zinde;*" diyen Tefvik Fikret'in son arzusu ise İstanbul'un uyuması olur. Ekrem'in aksine umutlarını adeta yitirmiş olan Fikret'in,

"Örtün, evet ey hâile... örtün, evet ey şehri

Örtün ve müebbed uyu, ey fâcîre-i dehr!.."

mısralarıyla dile getirdiği "uyku" bilindiği gibi aynı zamanda "küçük ölüm" demektir. "Sonsuza dek sürececek bir uyku" ile dile getirilen ölüm arzusu karamsarlığın, arkadaşlarıyla birlikte yurt dışına kaçmayı bile hayal etmiş olan Fikret için ümitsizliğin son noktası olsa gerek.

1.3. ŞİİRLERDE MEKÂNI ELE ALIŞ

Bilindiği gibi iki şairin de en büyük ortak ıstırabı "istibdâd"dır. Yine her iki şair de başka aydınlar gibi nice umutlar bağladıkları İttihat ve Terakki yönetiminden ve uygulamalarından hoşnutsuz olacaktırlar. İstibdadı mekân olarak İstanbul'la özdeşleştiren şiir "**Sis**" olur. Fikret'in mizacı, ruh hali ve bunların şiire yansımaları noktasında Mehmet Kaplan'ın tespitleri başka söze gerek bırakmaz:

"Fikret 'Sis' adlı şiirini derin bir ümitsizlik ve yalnızlık duyguları içerisinde kaleme almıştır. 'Sis' şiirinde Fikret'in kötümserliği, İstanbul'un maddi, manevi bütün varlığına karşı duyulmuş kuvvetli bir nefret halinde kendini gösteriyor. Türk edebiyatında İstanbul ilk defa 'Sis' ile menfur ve mel'un bir şehir olarak ele alınmıştır... 'Sis' şiirinin kuvveti, sadece Fikret'in nefret duygusunun şiddetinden değil, aynı zamanda sanatının hususiyetinden ileri gelir. Fikret'in şiiri de resmin tesiri altındadır. Servet-i Fünuncular gibi o da bir manzarayı, bütün teferruatına kadar tasvir etmekten ve ona bir ruh hali vermekten hoşlanıyor... 'Sis', Servet-i Fünûn edebiyatının başlıca ifade mekanizmasını teşkil eden şu esasa dayanıyor: Dış dünya ile ruh hallerini birleştirmek; başka bir deyişle maddiyi manevi maneviyi de maddi kılmak. Fikret 'Sis'te İstanbul'un maddi unsurlarını şehrin ruhunun dış görünüşü olarak tefsir ediyor." (Kaplan, 2009, s. 110-114)

“Nefrîn”de istibdat için herhangi bir yansıtıcı mekân seçilmemiştir. “Sis”te ise iç ve dış unsurları ile İstanbul şehri ve sis objesi yöneticiler ve yönetimin uygulamaları için birer yansıtıcı unsur olarak kullanılmıştır.

İki şair de tabiatı tasvir ederken tabiata bir ruh hali, millet bağlamında kendi ruh hallerini, yüklemiştir. Tevfik Fikret çizdiği silüette İstanbul’u “hissiz viraneler, kötülük uykusuna yatmış, kapkara damlarıyla birer matemgâh, ocakları acıyla somurtmuş bir şehir” yapar:

*“Üstünde coşan giryelerin hepsine bi-his.
Virâneler, ey mekmen-i pür hâb-ı eşirrâ;
Ey kapkara damlarla birer mâtem-i ber-pâ...
Gam-dide ocaklar ki merâretle somurtmuş,”*

Recaî-zâde Mahmut Ekrem ise daha çok doğa unsurlarıyla; gök, geceler, dağlar, yıldızlar ile resmettiği soyut tabiatı Hüsn-ü ta’lil sanatı ile milletin derdine ortak eder:

*“Gökler onun medâric-i hüzn-i ıyânıdır,
Şebler onun mehâzin-i âh-ı nihânıdır,
Encüm onun mehârim-i esrâr-ı canıdır,
Dağlar onun nümâyiş-i derd-i girânıdır,”*

1.4. ŞİİRLERDEKİ TİPLER

“Nefrîn”, adından da anlaşılacağı üzere bir lanet okuma şiiridir. Şairin birer tip olarak ele alabileceğimiz muhatapları, şiirin kimi yerlerinde; lanet okunan istibdat rejiminin sorumlu yöneticileri, “Tüfû!” diye yüzlerine tükürülen casuslar, kimi yerlerinde genel olarak millet, kimi yerlerinde aydınlar; hürriyet, Kâ’be-i mu’azzama-i zât-ı kibriyâ, ravza-i mutahhara-i şâh-ı enbiyâ, merkad-ı mübârek-i sultân-ı evliya, meşhed-i mukaddes-i mazlûm-ı Kerbelâ ve son kısımlarında ise yakarış üslubuyla tek sığınak olarak görülen Allah’tır. “Nefrîn”de doğrudan zemmedilenler kötü yöneticilerdir.

"Sis"te de hedef Sultan'dır; fakat İstanbul; tarihi, insanları, yapıları, içten ve dıştan; yakın ve uzak görünümü ile "simge şehir" olarak hedef tahtasına oturtulmuştur. Sultan'ın "istibdat"ı ise "Nefrîn"de "menfaat devşirenler, satılmışlar ve casuslarla" somutlaştırılırken "Sis"te "artan, inatçı, zulmet-i beyza, bir tozlu ve heybetli kesâfet", vasıflarıyla "sis" imgesiyle sembolleştirilir.

1.5. ŞİİRLERDEKİ ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE DUYGULAR

"Nefrîn" şairinin üslûbu üzerine özetle Kenan Akyüz şunları söyler ve bu tespitler genel bir yargı halini almıştır: *"(Recaî-zâde Mahmut Ekrem) Tanzimat edebiyatının ilk nesline aykırı olarak, şiirin, "konuşma dilinden ayrı, özel bir dile sahip olması" lüzumunu savunur. Servet-i Fünûn dilinin konuşma dilinden o kadar çok uzaklaşmasındaki hareket noktası da, onun bu düşüncesidir. Fakat aynı zamanda söyleyişin "tabii" ve "külfetsiz" olması lüzumuna da inancı, onu üslupta "konuşma dilinin üslûbuna" -ister istemez- yaklaştırmıştır. Bu söyleyiş tarzının tutunamayışında, Ta'lîm-i Edebiyyât'ın üçte birini kaplayan "üslûb" bahsinde "sade", "müzeyyen" (süslü) ve "âli" (yüksek) olarak ayırdığı üslûb çeşitlerinden kendisinin en çok "müzeyyen" üslûbu tercih etmesinin de tesiri büyüktür.düşündüklerini kendi eserlerinde gereği gibi gerçekleştiremediği olacaktır... Ekrem, bir kuramcı olduğu kadar, bir hamle ve icra adamı değildir. Bir icra adamı olmayışı, elbetteki, yeter derecede kudretli bir sanatçı olmayışı ile de yakından ilgilidir."* (Akyüz, 1995, s. 50, 51)

Yazıldığı döneme ilişkin değerlendirmeler barındırdığı için "güncel şiir/ öğretici şiir" olarak da değerlendirilebilecek olan "Nefrîn", olaydan ziyade "durum/panorama" sergileyen bir şiirdir. "Nefrîn" in duygu dünyası, samimi ifadelerle işlenmiştir. Şiirdeki "geçmişe özlem" izleği da bireysel olmaktan çok milli bir his olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekrem, şiirinde Osmanlının, artık geçmişte kalmış olan hükümlerlik dönemlerini hatırlatır:

*"Câri iken hükûmetimiz bahr u berlere,
Terfîk-i gâlibiyet ederken seferlere,
Osmanlılık... O bir şeref ü şanken erlere,
Düştü hacâleten yüzümüz şimdi yerlere,"*

Şairin yaşadığı kötümser, karamsar duygular yer yer “Zelzâl-i arz onun heyecân-ı cinârdır,/ Velvâl-i ra'd onun nevehât-ı revanidir.” mısralarındaki gibi hüsn-ü ta'lil sanatıyla dış dünyaya da yansıtılmıştır.

“Nefrîn”, bir yönüyle üzerine lanet okunan zamandan “bir kaçış şiiri”dir; diğer bir yönüyle geçmişe, millete ve kutsal değerlere doğru yönelen “bir sığınış şiiri”dir. “Kin” ve “nefret” bu şiire hâkim olan iki temel duygudur. Sanat yapma kaygısıyla kaleme alınmamış olan “Nefrîn”de “devlet, millet, casusluk ve istibdat kavramları üzerinden nida, teşbih ve benzetme gibi söz sanatları uygulamalarına yer verilmiştir.

Küçük yaştan dini eğitimini sağlam alan Recaî-zâde Mahmut Ekrem (Parlatır, 2004, s. 13) şiirinde metinlerarasılık olarak da adlandırılabilir “Câsûs.. O hânku'l-mûcib-i lâ-tecessüsû” mısrası ile bir hadis-i şerife göndermede bulunur: “Zandan kaçın, zira sözlerin en yalanı zandır. Tecessüste bulunmayın. Konuşmaları dinleme merakına kapılmayın. Birbirinize buğz etmeyin. Siz Allah'ın kulları olarak kardeş olun...” (Buhari; nikâh 45, Müslim; birr 28.)

“Nefrîn”e Osmanlının parlak geçmişi ve anlatı zamanının kötü günlerinin kıyaslanması, geçmişin yüceltilmesi ile giriş yapılır:

“Zulm ektiler güzel vatanın hâk-i pâkine,
Zulmet çökerttiler ufk-ı tâb-nâkine,
Kasdettiler harabına, hattâ helakine,
Zahm açtılar acıklı dil-i çâk-çâkine,”

dizeleri ile gözler önüne serilen vatanda yaşanan zaman, “utançtan yüzlerin yerde sürüldüğü bir gün olmuştur”. Geçmişin azamet ve saadetini ise “Nefrîn”de “Osmanlılık” kelimesi özetlemektedir.

“Hürriyyet! Ey ecell-i atâyâsı Kudretin!” mısralarındaki gibi şiirin pek çok yerinde hitâbet üslubu hâkimdir. Sonlara doğru ise “...ey Rabb-ı Zü'l-celâl!/ Ey Kâ'be, ey Huda evi, ey ravza-i Nebi!” mısralarındaki gibi şiire “yakarış üslubu” hâkim olur.

“Nefrîn”de üslupta “tahlil ile anlatma” söz konusu iken “Abdülhamit devrinin bir hasta odasını andıran vehimli İstanbul'un geniş bir vision'da toplanmış bütün bir romana” (Tanpınar,

2000, s. 273, 274) benzetildiği "Sis" şiirinde ise "resmedercesine tasvir" ile hayal gücünü harekete geçirme, hatta zorlama söz konusudur.

Recaî-zâde Mahmut Ekrem'in bir marş nakaratı ve ağıt edalı,

"Nefrîn bu hâle bâ'is olan bed-güherlere

Lanet, hezâr lanet o bî-dâd-gerlere"

mısralarına karşılık "henüz dinleyicisini bulamamış hitabet tonu ile tel'in" yeniliği ile dikkati çeken "Sis"te ise (Kaplan, 2004, s. 150) Tefvik Fikret'in resmin yanına musikinin gücünü de kattığı, adeta beddualı bir ninni edası hissedilir:

"Örtün, evet ey hâile... örtün, evet ey şehz

Örtün ve müebbed uyu, ey fâcîre-i dehr!.."

"Nefrîn" in alıntı yaptığımız baskısında şairin oğlu Ercümen Ekrem tarafından "Oğlum Muvakkar Ekrem'e ve devr-i muzlim-i istibdâdı idrak etmemiş olmakla bahtiyar olan onun nesline mensup bugünkü Türk çocuklarına babacığımın şu eserini ithaf eylerim." denilmektedir. (Parlatır, vd. 1997 s. 445) Böylelikle şiirin muhatapları da bildirilmiş olur.

"Sis"te hitap edilen belli başlı unsurlar ise şunlardır: İstanbul, İstanbul sakinleri; İstanbul imareti, sokaklar, camiler, surlar, medreseler ve mahkemeler.

Recaî-zâde Mahmut Ekrem; şiirde "hissî", "hayalî" ve "fikirî" olmak üzere, üç türlü güzellik düşünür... ve arar. (Akyüz, 1995, s. 51) "Nefrîn"de "millete duyulan acıma hissî ve devletin içine düştüğü çöküşe duyulan üzüntü" şiirin hissî olarak düşünülebilecek güzellikleridir. Şiirin fikirî güzelliklerini de "hürriyete duyulan ihtiyaç, özlem ve millete inanış" oluşturur.

"Nefrîn"deki "hayalî güzellik" konusunun ise "Sis" şiirine kıyasla yeterince dikkate alındığı ve şiirleştirildiği söylenemez. "Nefrîn"de daha çok birer edebi sanat olarak göze çarpan ""Eyyvah!" der sehâ'ib-i seyyarı ağılatır, /...Encüm onun mehârim-i esrâr-ı canıdır, / Dağlar onun nümâyîş-i

derd-i girânıdır,” mısralarındaki gibi divan edebiyatının izlerini taşıyan teşbihler, hüsn-ü ta’liller ve mübalağalar ile “hayalî güzellikler” oluşturulmak istenmiştir.

1.6.ŞİİRLERİN İDEOLOJİK YAPILARI

“**Nefrîn**”de “*Uğrattılar hakarete eşrâf-ı ümmeti / Öldürdüler hamîyyet ü namus u gayreti*” mısralarındaki gibi perişanlığı gözler önüne serilen kurum ve değerlerden birkaçı; devlet, dîn-i mubîn, şer’i güzîn ve millettir. Devlet ve millet kana bulanmış; can çekişmektedir. “**Nefrîn**”de birçok mısrasında zulmeden ve şikâyet edilen kişi/ler açıkça zikredilmez. Daha çok “zulmet çöktürmek, harap ve helak etmeye kast etmek, zahm açmak” ile istibdat rejimi hissettirilmek istenir. İstibdadın “**Nefrîn**”de değinilen icraatları, “harp açıp cünuna iltizam etmek, kumandanlarına kıyam...” etmektir. Bunun neticesinde durumdan vazife çıkaran ise “içeride dalkavuk, menfaatçi casuslar; dışarıda a’dâ” olur.

“**Nefrîn**”de söz dağarı daha çok “düşünceye ve tasvire dönük sıfat ve isim soylu kelimeler”den oluşmaktadır. “Devlet”e ayrılan birinci bölümde,

“Bir bî-vukuf kâ'id olur bir nezârete

Bir mürtekib belâ edilir bir vilâyete

Pespayelik delâlet eder bir vezârete

Casusluk önce şart edilir bir sefarete”

mısralarındaki gibi yönetimde yapılan yanlışlar, haksızlıklar; yetkin olmayan kişiliklere menfaat sağlama; rüşvet, casusluk, kötü yönetimin yarattığı ahlakî çöküntü; esaret, zillet, hamallık, Avrupalılara karşı takınılan hatalı tavırlar; Avrupalının Osmanlıyı taksim niyeti, kötü gidişe seyirci kalınması anlatılır.

“Millet ki katlanıp durur envâ'-ı mihnete

Bin türlü cevr ü şiddete, her yolda zillete,”

mısraları ile başlayan şiirin ikinci bölümünde "millet" tasviri yapılır. Millet karınca gibi çalışır, çabalar fakat yine de perişandır. Yönetim ise buna karşılık mevcut olanakları eşkıyaya yedirir. Sultan, boş harcamalar yapar. Devlet malını haksız yere yiyenler, ortalıkta hüküm sürmektedir. Casuslar kanunu çiğner, haydutluk eder, iftira eder, menfaat sağlar, rütbe elde ederler. Bu arada şair araya girip,

"Mümkün müdür bu hâl ile i'mâr-ı memleket?

Mümkün müdür bu hâl ile icrâ-yı ma'delet?

Mümkün müdür bu hâl ile ta'mîm-i ma'rifet?

Mümkün müdür bu hâl ile imhâ-yı meskenet?"

dizeleriyle mevcut yönetim anlayışının sorunları çözemeyeceğini hükme bağlar. Şair yapılması istenenleri de sıralar. Memleketin imarını, adaletin icrasını, eğitim-öğretim imkânlarının sağlanmasını, fakirlik ve tembelliğin giderilmesini ister. Şaire göre yoksulluk çeken halk fırsatını bulsa zulümden kaçacaktır. İkinci bir hükümle şair Sultan'ın aldığı yeni mektepler açma tedbirinin fayda yerine riya ve fesat getirdiğini söyler:

"Mektebler açtı sanki hükümet ne fâ'ide;

Tertîb edildi türlü desâ'isle mâ'ide,

Etfâle dek hulûs u riya oldu kâ'ide,

Yerleştirdi millete ahlâk-ı faside;"

Ekrem, bu kötü şartların sorumlusunun halk tarafından bilinmemesini de "sansür"e bağlar:

"Eyler bu haneyi biri zulmüyle münhedim,

Kimdir fakat bilinmez o mes'ûl ü müttehim,

Halka bu dâhiye nasıl olsun ki münfehim

Hürriyyet-i lisân ü kalem mahv u mün'adim?."

Baskı o kadar artmıştır ki kimse kendisi ile bile dertleşmemektedir. Müstebit, düşmanlarından intikam almakta, cinayetler işlemektedir. Kötü idare Osmanlının içine tefrika salmaktadır. “Atî zalâm içinde görünmez mi nazıra?”. ” mısralarında dile getirildiği gibi gelecek bile karanlıklar içindedir. “Ümitsizlik, korku ve kaçma arzusu” aydınların millete de yüklediği genel ruh hâlidir.

*“Yok, kimseden nazar özü insan olanlara,
Sen bak Hüda terahhuma şayan olanlara,”*

dizeleriyle başlayan üçüncü bölümde “ümit arayışları” başlar. Şair millete seslenir; vatanın perişan halini gez, gör der. Milleti, düşünmeye davet eder:

*“Git gez şu sevgili vatanın her kenârını,
Gör fakr u ıztırâb u sefalet diyârını,
Bî-çâregânın anlayagör ıstıbârını,
Fıkr et o ser-girân cebelin ıztırârını,”*

Şair, istibdadı yıkması için çaresizliğinden lanete seslenir. Kutsal değerlerden ve Allah’tan yardım ister:

*“Hıfz eyle dîn ü devleti ey Rabb-ı Zü'l-celâl!
Geçsin zevâl-i dehşeti mânende-i zilâl!”*

mısraları ile başlayan dördüncü bölümde şairin temennileri dile getirilir. Vatanın kurtuluşu için âdeta “dua” edilir.

Dönemin birçok şair ve yazarının yaptığı gibi "**Nefrîn**" ve "**Sis**" şairlerinin yanıp yakındığı istibdat tam olarak ne demektir? İstibdat, incelediğimiz şiirler itibarı ile en çok iki yönüyle karşımıza çıkmaktadır:

"Pespayelik delâlet eder bir vezârete

Casusluk önce şart edilir bir sefarete...

Halka bu dâhiye nasıl olsun ki münfehim

Hürriyyet-i lisân ü kalem mahv u mün'adim?."

diyen Recai-zâde Mahmut Ekrem'in şiirinde temas ettiği gibi İstibdat en çok iki unsuruyla hissedilmektedir: "jurnalcilik/casusluk" ve "sansür"[‡]

"**Sis**"te hakperest ruhsal yapısıyla Tevfik Fikret, "eleştirdiği şeyleri saymakla yetinmiş; kızgınlık ve lanet gibi yapıcı eleştiri sınıfına girmeyen tavırlar almıştır." (Uç, 2009, s. 92, 93) Göz hapsi, takip gibi baskı unsurları içe kapanmış, hırçınlaşmış, ümitsizliğe düşmüş Tevfik Fikret'te kaçma isteğini, kaçma gerçekleşmeyince bütün İstanbul'un sisin içinde ebedi bir uykuya dalması arzusunu doğurur.

[‡] "Jurnalcilik: Osmanlı'nın geleneksel istihbarat çalışması kısaca vali, kadı gibi memurlardan ve tekke şeyh ve dervişlerinden bilgi ve haber almak şeklindeydi. Padişah, ülkeyi bu bilgiler ışığında idare ederdi. II. Mahmut, bunlara bir de gezginci dervişleri eklemiştir. Abdülhamid iktidara geldiğinde devletin istihbarat sistemi buymuş. Bir gün sadrazam Hüseyin Avni Paşa'nın İngilizlerden para aldığını öğrenince devlet memurlarına güveni azalmış. Bu arada Mahmut Paşa, özel bir istihbarat teşkilâtı kurmuş. Bazı kimselerin yakınlarını para ile elde eder, bu kişiler de kendisine görüp duyduklarını haber verirlermiş. Abdülhamid, devletin bir paşasının devletten gizli ayrı bir istihbarat kurmasını doğru bulmaz ve hemen teşkilâtı ondan kendisi devralır.

Yabancı devletlerin kendi emellerine hizmet edecek kimseleri vezir ve sadrazam mertebesine kadar çıkarmaları, içerde ve dışarıda Jön Türkler gibi muhalefet hareketlerine destek vererek, kargaşalık çıkarıp devleti yıkmaları için zemin hazırlamaları üzerine II. Abdülhamid, devletin güven içinde olmadığını düşünerek şahsına bağlı bir istihbarat teşkilâtı kurduğunu söyler. Düşmanları tarafından "jurnalcilik" denen teşkilât budur. Kendisine gelen jurnallerin kimi gerçek, kimi de iftira mahiyetindedir. II. Abdülhamid, bunların gerçeğini sahtesini titiz bir şekilde araştırmaya çalışmıştır. Jurnal sistemini de vatandaş için değil, hazineden maaş alıp da devleti yıkmak için çalışanlar için işlettiğini söylemektedir.

Sansür: II. Abdülhamid'in emriyle 1881'de oluşturulan Maarif Nezareti Teftiş ve Muayene Encümeni (Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş ve Muayene Komisyonu) adlı bir kurul, Matbuat ve Matbaalar Nizamnamelerine (Basın ve Basımevleri Tüzüğü) göre görev yapıyordu. Basılacak olan kitap, kitapçık gibi yayınları, gümrük ve postadan gelen basılı eserleri denetlerdi. Gazeteleri Dâhiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı)ne bağlı olan Matbuat Müdüriyeti (Basın Müdürlüğü) denetlerdi. Bu daireden olan sansür memurları, gazetelere giderler, çıkacak yazıları okurlar, sakıncalı gördükleri yazıları çıkarırlar, uygun gördüklerine de "görülmüştür" diye imza atarlardı. Sonraları gazetelerin provaları, Matbuat müdürünün konağına götürülüp orada müdür tarafından kontrol edilir olmuş." (Çetin, 2007, s. 28, 29)

İki şair ve iki şiir arasındaki istibdada yaklaşım ve duygularını bir sonuca bağlamadaki farklılıklar, şairlerin bireysel özelliklerinin yanı sıra mensubu oldukları edebi dönemlerin de karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır.

2. ŞİİRLERİN ŞEKİSEL UNSURLARI

“Nefrîn”de düz kafiye örgüsü kullanılmıştır. Dörtlüklerden sonra gelen elli dokuz beyitten kırk ikisi, “*Nefrîn bu hâle bâ'is olan bed-güherlere/ Lanet, hezâr lanet o bî-dâd-gerlere*” mısralarından, nakarat biçiminde oluşturulmuştur. Bu nakarat şiirin sonlarına doğru iki beyitte birkaç kelime değiştirilmek suretiyle tekrar edilmiştir. On beş beyitte ise şiirde tekdüzeliği kıran, şiire yeni bir heyecan ve acıcılık kazandıran yeni mısralar söylenmiştir. Şiirde aruzun mef 'û lü/ fâ i lâ tü(n) / me fâ î lü/ fâ i lün kalıbı kullanılmıştır.

“Sis” şiiri iki bentten oluşmaktadır ve her bendin sonunda “Örtün...” nidaları ile başlayan beyitler nakarat gibi kullanılmıştır. Şiirde mesnevi tipi kafiye örgüsü kullanılmıştır. Şiirde aruzun fa' lün/ fe i lâ tün X 3 (mef 'û lü/ me fâ î lü X 2 fe û lün) kalıbı kullanılmıştır. “Sis”teki ölçü ve ses benzerlikleri gibi ahenk unsurları çok daha özenlidir.

SONUÇ

Recaî-zâde Mahmut Ekrem ve Tefvik Fikret, “Nefrîn” ve “Sis” isimli şiirlerinde II. Abdülhamit döneminin yönetim uygulamalarını şiir dilleriyle eleştirmişlerdir. Recaî-zâde Mahmut Ekrem, şiirinin başında “*Uğursuz istibdat yönetimine ait olarak yazılmıştır.*” ibaresiyle yazma gayesini açıkça belirtmiştir. Recaî-zâde Mahmut Ekrem, söyleyeceklerini daha çok düz yazı cümlelerini andıran mısralarla dile getirirken, şair mizaçlı Tefvik Fikret, şiirinde tasvir ve imajlardan daha çok yararlanmıştı. Recaî-zâde Mahmut Ekrem daha çok okurun düşünce dünyasını harekete geçirirken Fikret bunun yanında okurun duygu ve hayal yönlerini de harekete geçirmeye çalışmıştır. “Nefrîn”de dikkatler milletin içine düştüğü zor durumlar ve istibdat rejiminin uygulamalarına çekilir, istibdat iyiden iyiye ifşa edilir ve her şeye rağmen geleceğe umutla bakılır. “Nefrîn” şairine göre millet elbet bir gün uyanacak ve halk hâkimiyeti sağlanacaktır. Ekrem, istibdat rejimine ve temsilcilerine lanet okurken bunun karşısında milletle birlikte kutsal değerlere sığınır. “Sis”te ise istibdat sadece “sansür, casusluk, jurnal, sürgün” gibi uygulamaları ile değil bütün bir şehir olarak İstanbul’un şahsında eleştirilmiştir. Sadece, zulüm çarkının dişlileri casuslar değil; yapıları, neredeyse bütün insanları ve manzarası ile sise gömülmüş olan İstanbul

hedef alınır. Burada Fikret'in mizacı da önem kazanır. Tevfik Fikret, Recaî-zâde Mahmut Ekrem gibi yapıp halkı bu istibdattan ayrı tutmaz; Fikret, olaya Recaî-zâde Mahmut Ekrem'le kıyaslandığında toplumsal yönünden ziyade bireysel bir cepheden bakar.

"Nefrîn"de de "Sis"te de istibdadın, amir-memur sınıfı, askerler ve gazeteler üzerindeki baskıları ve istibdadın sürmesini menfaatleri için sağlayan tipler özellikle vurgulanır. İki şair de şiirlerinde tabiata kendi ruh hallerini yükleme eğilimi sergilemiştir. Recaî-zâde Mahmut Ekrem tabiatı da milletin derdine ortak eder. "Nefrîn"de sonuçta millet için bir kurtuluş yani meşrutiyet temenni edilirken "Sis"te ümitsiz bir ruh hali ile İstanbul'un şahsında uyku, ölüm yani yok oluş arzulanır. Recaî-zâde Mahmut Ekrem istibdat kavramını özellikle casusluk müessesesi ile görünür kılmaya çalışırken, Tevfik Fikret sis imgesi ile hükümet merkezi olan İstanbul'u kişileştirerek hep birlikte imgeleştirir.

Teşbih, teşhis, hüsn-ü ta'lil, nida gibi söz sanatlarından yararlanan ve "Sis"e oranla sanat kaygısı daha az olan "Nefrîn"de kötü niyetlilerin yanı sıra daha çok beceriksiz yöneticiler hedef tahtasına oturtulurken "Sis"te Abdülhamit, İstanbul üzerinden hedef alınmıştır.

Yerine göre konuşma, hitabet, yakarış üsluplarının hâkim olduğu "Nefrîn" bir güncel şiir, panoramik şiir, öğretici şiir, kaçış şiiri, sığınış şiiri olarak nitelendirilebilir. Sonuçta "Nefrîn"ün üslubunda "tahlil ile anlatma" "Sis"te ise "resmedercesine tasvir ile hayal gücünü harekete geçirme, hatta zorlama" söz konusudur. "Sis"te sözün musiki gücünden de yararlanılmıştır.

Recaî-zâde Mahmut Ekrem, bir edebiyat kuramcısı olarak işaret ettiği üç sanatsal güzellik boyutundan daha çok "fıkrî güzellikleri" şiirinde işleyebilmiştir. Hocası Recaî-zâde Mahmut Ekrem gibi yeri geldikçe teşbih, teşhis, hüsn-ü ta'lil, mübalağa gibi söz sanatlarına da başvuran Tevfik Fikret ise şiirindeki "hissî ve hayalî güzellikler" noktasında daha etkilidir.

"Nefrîn"de devlet, millet, din gibi müesseseler ve sığınılan manevi değerler üzerinden istibdat lanetlenir ve bu zor durumdan çıkış yolları önerilirken "Sis"te didaktik nitelikli bir çıkış yoluna veya bir sığınağa yer yoktur.

KAYNAKÇA

Akyüz, K. (1995). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aytaç, G. (2003). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, İstanbul: Say Yayınları.

- Çakır, Ö. (2008). Devrin Edebiyatçılarının II. Meşrutiyetin İlanı Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi S. 18.
- Çetin, N. (2007). II. Meşrutiyet Dönemi Edebiyatı, (Hzl. İ. Çetışli; N. Çetin; A. Dođan; A. Gür; Ş. C. Karataş), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. (2009). Şiir Çözümleme Yöntemleri, Ankara: Öncü Kitap.
- Enginün, İ. (1999). Mukayeseli Edebiyat, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Hisar, A. Ş. (2009) Kitaplar ve Muharrirler II, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kaplan, M. (2004). Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (2009). Şiir Tahlilleri, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Parlatır, İ. (2004). Recaî-zâde Mahmut Ekrem, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Parlatır, İ.; Çetin, N.; (2004) Tevfik Fikret Bütün Şiirleri, Ankara: TDK Yayınları.
- Parlatır, İ.; Çetin, N.; Sazyek, H. (1997) Recaî-zâde Mahmut Ekrem Bütün Eserleri II, İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Parlatır, İ.; Ercilasu, A. B.; Kerman, Z.; Uçman, A.; Çetin, N. (2006). Tanzimat Edebiyatı, “Recaî-zâde Mahmut Ekrem” Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, A. H.; (1997) 19’uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Tanpınar, A. H.; (2000) Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Uç, H. (2009), Tevfik Fikret’in Psikobiyografisi, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

YAZAR HAKKINDA

Mahfuz ZARİÇ, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında Doktora öğrenimini sürdürmektedir. Evlidir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yapmaktadır.

Erişim: mahfuzzaric@gmail.com

SUMMARY

Recai-zâde Mahmut Ekrem and Tevfik Fikret criticize the practices of II. Abdulhamid's management, in his poems called "Nefrîn" and "Sis" by their poetic language. Recai-zâde Mahmut Ekrem, as a footnote, at the beginning of his poem clearly says that, "It has been written against the sinister autocratic management." for show his purpose. Recai-zâde Mahmut Ekrem usually says his poets by prose style sentences. But Tevfik Fikret in his poets with poetic temperamental, have more benefited from depictions and images. While Recai-zâde Mahmut Ekrem especially activates the thoughts of readers; also Fikret tried to mobilize the feelings and aspects of readers. By poet "Nefrîn" the attentions are withdrawn on difficult circumstances the nation and activities of autocratic regime. Repressive regime discloses clearly and in spite of everything the poet looks to the future hopeful. According to poet, the nation in a day certainly will wake up and the people will be dominated. The poet reads damn on autocratic regime and his representatives; against it he refuges to sacred value with his nations. In poet "Sis" as a city, all of Istanbul is criticized not only tyranny with his "censorship, espionage, logbook, expatriating". The poet targets the Istanbul buried in fog and with its structures, with almost all the people and landscape; not only spies that gear of cruelty wheel. Here the poet's temperament is important also. Tevfik Fikret does not exclude the public from this situation like Recai-zâde Mahmut Ekrem. If we compare Tevfik Fikret by Recai-zâde Mahmut Ekrem, he looks at more individually but not social aspects.

In poet "Nefrîn" and sis both particularly highlighted these points: "supervisor-officer grade of tyranny, pressures on military and newspapers; the team that to ensure continuation of tyranny eaters and the gang". Two poets in their poems show a tendency to load nature, the states of their minds. In "Nefrîn" is hoped salvation for nation named "constitutionalism". In "Sis" the poet desires a sleep as die for İstanbul. Recai-zâde Mahmut Ekrem tries to make visible tyranny especially with spy agencies. Tevfik Fikret makes an image by togetherness of fog and İstanbul. In the "Sis" there are the poetic arts as "simile, diagnosis, to connect good reasons, interjection". Art fear is less in "Nefrîn". In "Nefrîn" have been the target especially bad faith persons, incompetent managers. In "Sis" Abdülhamit is the target via İstanbul.

"Nefrîn" is a recent poem. It has these speech styles: "daily speech, oratory, styles of prayer" and this poem is "panoramic poetry, didactic poetry, escaping poetry, refuge poetry"

too. As a result, "Nefrîn"s style is "description and analysis". Style of poet "Sis" is "description and forcing imagination". In "Sis" was used the musical power of words. Recâî-zâde Mahmut Ekrem as a literary theorist more talent to operate in his poem the intellectual art-beauty. Tevfik Fikret as his coach Recâî-zâde Mahmut Ekrem, in places, refers the poetic arts like "simile, diagnosis, connecting good reasons and exaggeration". Tevfik Fikret is more effective at the point of sensitive and dramatizes beauty of poetry.

In "Nefrîn" despotism is cursed via institutions as "the state, nation, religion and the moral values can be shelter" and the poet suggest a way of salvation. But in "Sis" there is not any didactic qualified way to get rid of or a shelter.